

ÅRSHEFTE 2008

13. årgang

Boken

*Den riktige bok er en havegrind
Til et land du får skjenket som gave.
For enhver står den åpen! Enhver kan gå inn
Og bli gjest i en eventyrhave.*

*De skjønneste planter, hvis blomster er ord,
Står stille og gror her i haven.
Her er det bokstavenes trollmenn bor,
Og svinger med ord-tryllestaven.*

*En bok er en rikdom, en bok er en venn,
Og kan vel ditt vennskap fortjene,
For han som har lært seg å lese i den,
Blir aldri på jorden alene.*

André Bjerke

Innhold

Til alle Bynesinger!	4
Ny bygdabok for Byneset	7
Folkkehøgskole på Mule i 1876	9
De fire årstidene	13
Esther forteller	21
En gammel historie	24
Mannen med "jarnfoten"	26
Bergverksdrift på Nedre Hove	28
Småbrev fra Norge	28
Merkesgrana	30
Onsøyhåggån 2008	31
Julenøtter 2008	33
Julegavetips!	35

Forsidebilde:

Foto: Anders Haugan

I redaksjonen:

Anders Haugan og
Anne Brit Bodsberg.

Medlemskontingent:

Kr 100,- pr. person.
Se giroinnlegg i midten av heftet.

Historielagets møter våren 2009:

Årsmøte holdes torsdag 5. mars
kl. 19.00

Vårsmøte holdes torsdag 2. april
kl. 19.00

Begge møtene holdes i Rye
Samfunnshus.
Nærmere informasjon kommer.

Til alle Bynesinger!

I gjen er det høst, og høststormene gjen-søker oss her på Byneset som vanlig med regn og uvær, uten at temperaturen har gått vesentlig ned. Vi har lagt en fin sommer og høst bak oss, og i motsetning til i fjor, ble det et avlingsår over gjennomsnittet for både gras og korn. Trasten som i sommer syntes utdødd, kom i store flokker og satte til livs rognbæra, som det i år var rikelig av. Så til vinteren vil det vise seg om rogna bærer den store tyngda 2 ganger. Ordtaket har 2 konklusjoner, og dermed helgardering.

I Bynesmarka driver 7 jaktlag og finsøker terrenget for å felle 44 elg. Det er fordelt på kalver, 1 ½ åringer av begge kjønn, og voksne kyr og okser. Alt er bestemt på forhånd, såkalt rettet avskytning, men som regel går det bra å finne de rette dyra både i antall og kjønn.

Går vi 50 år tilbake i tid, var det 4 jaktlag med til sammen bare 4 dyr. Det hendte at det bare ble felt 2, så det var da vanskeligere å felle 4 elg, enn det er i 2008 å felle 44.

Byneset Opmarksforening foretok for 50 år siden en registrering av beitedyr på Opmarken, og regnet om hest og sau til storfeenheter, og kom til ca. 650 storfeenheter. Da var Leinstrand og Byåsen medregnet, men ikke Nermarka (Hangervotta) på Byneset. Tilsvarende telling i dag ville gitt ca. 50 storfeenheter. Dette forklarer vel noe den store elgstammen,

pluss at det i alle "Håggåer" gikk hest, ku og sau på beite, så det var verken mat eller plass til elgen. Rettet avskyting av elg har nok også hatt positiv utvikling på stammen. Det sier også sitt om husdyrholdet på Byneset at i 1958 var det ca. 260 mjølkeprodusenter. I dag er det bare 18.

Tilbake til Byneset Historielag: Årsmøtet ble holdt 6. mars i Rye samfunnshus med vel 40 frammøtte medlemmer. Bernt Brevik, bestyrer ved museet "Kystens Arv" på Stadsbygd, kåserte og viste bilder over temaet: Årstidene ved Trondheimsfjorden.

Martin Husby redegjorde for regnskapet for Byneset Historielags bygdebok-komite. Dette regnskapet går fra 1. januar 2008 inn i hovedregnskapet. Martin Husby har etter at de tre slektshistoriebindene kom ut, lagt ned et stort arbeid med lagerhold og regnskap for bygdebokkomiteen. Ellers ble det tatt opp vanlige lagssaker og kunngjøringer. Valgkomiteens innstilling ble fulgt.

Styret har bestått av:

Leder/sekret.	Torger Onsøyen
Nestleder	Ingegerd Opland
Kasserer	Ole Arnfinn By
Styremedlem	Jarle Haugum, med ansvar for kalenderen
Styremedlem	Anders Haugan, ansvar årshæftet
1. Varamedl.	Anne Brit Bodsberg, medansvarlig årshæftet og innkalt til styremøtene.

Vårmøtet i historielaget var 10. april. Historiker Terje Bratberg tok for seg: Gårds- og eiendomshistorie på Byneset fra senmiddelalder til i dag.

Vi hadde den vanlige kaffespleisen, og Leidulf Hafsmo underholdt med egne viser, som vi kjenner fra Trønderradioen og Radio Fosen. Han hadde tatt turen fra heimbygda Snillfjord, men han bodde tidligere i omtrent 10 år i Klefstadbukta, og var da en ivrig bridgespiller på Byneset.

Historisk vandring gikk fra Vevik til Hangerskjæret torsdag 12. juni. Oppmøte og parkering hos Ingfrid Vevik kl. 18, og ca. 60 møtte opp. Jarle Haugum hadde lagt opp ruta og ledet oss på ferden. Han hadde kjennskap til plasser og originaler som hadde bodd langs vegen vi gikk, samt utskipningen av malmen som ble tatt ut der nede ved sjøen. Da vi kom fram til Hangerskjæret, ble vi fortalt om Johan Linds mange påfunn og kommentarer. Vi fikk også høre om Jo Skjæret sine tre koner, og påvist plassen han bodde.

Vi hadde fått bruke Asbjørn Hangers uteplass, og bruke vegen hans. Og der stod Åse og Jorun Hove og Erna Haugum klar med kaffe og alskens bakerverer. Utskremt kaffekoker på granstubber var Tore Prestvik. En på alle måter vellykket kveld.

Åpen dag i Onsøyhåggån var lørdag 13. september. Det ble besluttet å gjøre den noe uvanlig. Roar Wik kom med ideen om oppvisning av Bynespols. Knut Olav Åsegg lovt å ordne med gammel-dansorkester, og Jon Ludvig Hanger med dansere. Men de ville ha danseplatt, og

det var det ikke i Onsøyhåggån!

Men Bjørn Haug fra styret i stiftelsen og undertegnede tok utfordringen, og laget danseplatt på 5 ganger 5 meter, pluss ny bru ved Sandøra.

Lørdag 13. september ble det strålende vær, sjøl om det var et arrangement i seineste laget. Oppmøte nær opp til 120. Vi serverte kaffe, kokt på stubber, og kaker. Oddmund Gullteig fortalte om livet i Onsøyhåggån, og om Elida og John Onsøyhagen.

Og sannelig dukket det opp både musikere og dansere.

Klokka 16 var et orkester på 5, under ledelse av Knut Olav Åsegg, og 3 dansepar med nestor Jon Ludvig Hanger i spissen, på plass. Knut Olav fortalte litt om Bynespolen, og introduserte musikken de spilte, både pols og vals.

Roar Wik var for anledningen filmfotograf.

Historielaget takker de mange aktører for alt de gjorde denne fine høstdagen i Onsøyhåggån. Til slutt hadde Ingegjerd Opland natursti videre opp Plassan til Rømgrautbrua og ned til Sandøra. Det var noen som også tok den runden.

Høstmøtet var 16. oktober. Esther Nordmark, som har gitt ut flere bøker fra gamle Trondheim, tok for seg "Marknaden i Trondheim, med hovedvekt på 1900-tallet. Hun viste også en bildeserie.

Bynesdamene, som er 7 damer fra Byneset i sin beste alder, stod for kveldens sanginnslag, som var populært for de frammøtte.

Sivert Løvseth, leder i Den nye bygdebokkomiteen, orienterte om årets ar-

beid. Historiker Terje Bratberg blir månedsengasjert angående første temabok i den nye utgivelsen av Bynesboka. Tittelen blir trolig: Fra Odin og Tor til St. Mikalskirken på Stein. Og flere er i arbeid med andre temabøker. Endelig stilling til hvor mange bøker det blir er ikke tatt.

Sivert Løvseth har, som komiteformann lagt ned mye arbeid med å få det nye konseptet med temabøker til å fungere.

At Sivert Løvseth har vilje av stål fikk også "Den siste Sovjetstat i Europa", representert med stadnamnforskar Ola Stemshaug, erfare angående gårdsnavnet Vevik.

Også i år en stor takk til de som utfører arbeidet med Historielagets årlige produkter: Årshäfte med Anders Haugan som ansvarlig, godt hjulpet av Anne Brit Bodsberg. Jarle Haugum er kalendermann og salgsansvarlig. Knut Olav Åsegg har

tatt på seg å være vår fotoekspert, og å bygge opp et fotoarkiv. Ivar Grostad med vår heimeside, og ikke minst de tre som driver Onsøyhåggån med Erling Klomsten som leder.

Tilslutt en hjertelig takk for oppslutninga om Historielaget, og til alle som har bidratt i lagets arbeid. Vi kunne ønske at flere benyttet innbetalingskortet i Årshäfte, da medlemsmassen ikke akkurat har gått i taket. Vi håper at Historielagets virksomhet vil være med å øke kunnskapen og interessen for bygdas historie. Og det er gledelig å se at mange temagrupper er kommet godt i gang. Men her er det plass til alle som har lyst til å bli med!

Torger Onsøyen

Historisk vandring fra Vevik til Hangerskjæret 2008

Ny bygdabok for Byneset

Byneset Historielag har satt ned en arbeidsgruppe som skal samle stoff og utgi en ny bygdabok for bygda vår. Dette blir en fortsettelse av de tre bindene med gårds- og slekts historie som alt er gitt ut. Bokverket blir delt opp i minst 5 nye bind. Det første kommer ut i november 2009, og målet er å følge opp med ett bind for året til vi er ferdig.

Bygdaboka vil beskrive bygdas utvikling fra dens tilblivelse og fram til vår egen tid. Arbeidsgruppen vil legge stor vekt på å få med historien om folket som har levd her, om bynesingen. Vi er derfor svært interessert i å få tilgang på stoff som er med og belyser dette. Det kan være dokumenter, avtaler, muntlige overleveringer eller nedskrevet stoff. Det er like interessant å få skildret en vanlig hverdag som å få belyst feiring av høytider, familiefester og tradisjoner, spesielle opplevelser, historier og anekdoter.

Spesielle gjenstander, fotografi eller utklipp som forteller om dagligliv eller fest er også av interesse. Historier om enkeltpersoner som har skilt seg ut eller opplevd noe spesielt det samme. Vær positiv og kreativ og gi ditt bidrag til at neste generasjon kan få et best mulig inntrykk av hva som har skjedd på bygda vår.

Ett av bindene skal omhandle organisasjonslivet på Byneset. Du vil finne en oversikt over kanskje de fleste organisasjonene som har eksistert på bygda her

i bladet. Studer listen og hjelp oss med å gjøre oversikten mest mulig komplett. Tenk også over om det finnes protokoller eller annet materiale i ditt eget hjem, som belyser virksomheten i en periode i det vide spektret av organisasjoner vi har, og har hatt på bygda. Historielaget er svært interessert i å få tips om slikt materiale og kan også tilby trygg oppbevaring i bomberommet på Rye skole, om det skulle være av interesse.

Vi er også interessert i frivillige som kan delta i den store dugnaden det er å få gitt bygda en bygdabok som beskriver vår rikholdige historie. Kan du tenke deg å være med, eller har stoff, så ta kontakt med en av oss i arbeidsgruppen eller kontakt oss på www.byneset.net. Navnene våre finner du her:

Ivar Grostad, Kirsten Rye,
Bjørn Langvik, Kari Frøseth,
Sivert Løvseth, Ingegjerd Opland

Politiske organisasjoner

Arbeiderpartiet
Høyre
Kristelig folkeparti
Senterpartiet
Venstre

Næringsorganisasjoner

Allmeningsstyret
Bondelaget
Bygdekvinnelaget
Feavlslag

Fjellstyret
 Grunneierlag
 Hestavlslag
 Meierilag
 Oppmarksforeninga
 Sogneselskap
 Travlag
 Treskelag
 Vasslag

Diverse organisasjoner

Fritidsklubben
 4-H
 Speider
 Avholdslag
 C-E forening (gammel protokoll)
 Blå Kors
 Diakoniforeninga
 De Unges Misjonsforening
 Det Norske Misjonsselskap
 Den Lille forening
 Nikolineforeninga
 Åsbygden kvinneforening
 Historielaget
 Husflidslaget
 Idrettslaget
 Normisjon
 Norsk Luthersk Misjonsselskap
 Norsk Misjon blant hjemløse
 Samemisjonen
 Sanitetsforeninga
 Santalmisjonen/Normisjonen
 Sjømannsmisjonen
 Ytre, Indre, (Åsen)
 Skytterlaget
 Søndagsskolen
 Pensjonistforeninga
 Byneset Musikkorps
 Byneset/Leinstrand Skolemusikkorps

Bynesgutans teaterlag
 De unges håp
 U.L. Framhald
 Barnekor
 Byneset Misjonskor,
 Byneset Songlag,
 Byneset Ungdomskor,
 Familiekoret
 Pensjonistkoret
 Songlaget Samhald. (på Rye)
 Songlaget Vårbud
 Songlaget Våren
 Byneset Spelmannslag
 Byneset trekkspill og torader
 Hummer og Kanari
 Bridgeklubben
 Byneset Malerklubb

Folkehøgskole på Mule i 1876

Arne Håbjørg

Det er vel få i dag som har kjennskap til at en av de første folkehøgskolene i Trøndelag ble igangsatt på Byneset. Det var ivrige sympatisører for folkehøgskoletanken som sto bak. Pastor Fridtjof Wexselsen i Trondheim og hans gode venn Lars Arngrimsen Braa (1837 – 1893) samt Olav Jacobson Høyem (1830 – 1899) gikk i spissen for en slik tanke. Om høsten 1874 mente de at det var riktig tid til å slå et slag for folkehøgskulen. 17. og 18. oktober ba de sammen til et møte på Ristan, hos Lars og Berit Ristad. Det møtte mange folk og det var dugande personer som holdt innlegg til debatt om folkehøgskolen og dens positive holdninger i et bygdesamfunn.

Den første folkehøgskole som ble avholdt var i Rødning i Danmark. Grunnlegger og ideskaper var den danske dikter og prest Nikolai Frederik Severin Grundtvig (1783 – 1872). Som salmedikter kjenner vi til at Grundtvig bl.a. har skrevet ”Kirken den er et gammelt hus” og ”Deilig er den himmel blå”. Men mest er han kjent for sin liberale og positive kristendomsoppfatning. Han opprettet egne skoler for voksne med morsmål og fedrelandshistorie som de viktigste fag. Skolen var først og fremst beregnet for landsungdom.

Med bakgrunn i samfunnssituasjonen i vårt land i det forrige hundreåret – nasjonalt, politisk og kulturelt – er det lett

å tenke seg at folkehøgskoletanken også her måtte fange interesse hos mange. Den første folkehøgskole i Norge startet 1. oktober 1864 på gården Klungset ved Hamar med 50 elever. 26 april 1865 var grunnsteinen lagt til høgskoleheimen Sagatun ved Hamar. Med dette var norsk folkehøgskole grunnlagt og starten for denne skolegreina si gjerning – i kamp og strid i med- og motgangstider heilt fram til i dag – var et faktum.

Den nasjonale ideologien til folkehøgskole og norskdomsrørsla ble et effektivt forsvarsvåpen for landsbygda og bondekulturen i en vanskelig omstillingsprosess. Den ga bøndene kunnskap om egne kulturverdier, en kunnskap som ga styrke ikke minst sosialt og politisk. Behovet for kunnskap og ikke minst dyrking av egenverdier var meget store. Folkehøgskolen gikk alltid i spissen for slike strømninger i folket.

Det grodde etter møtet på Ristad. Engasjement og interesse opptok folket på bygda og vel ett år etter møtet 3. januar 1876 starta den første folkehøgskolen på Byneset. Starten var på Prestgards-Høyem, gården der Johan Nordal Brun ble født i 1745, men flytta ganske snart til Mule Haldogard der det var bedre plass. 20. april 1876 ble kurset avsluttet.

Lærer og faglig leder for skulen var nordmøringen Daniel Sæther. Han var

født på Sæter i Halså kommune i 1826. Han var først et par år omgangsskolelærer. Så gikk han Klæbu seminar og var ferdig der i 1847. Etter seminaret ble han lærer og klokker i Edøy før han ble lærer

i Eidsberg. I 1869 lyste han ut en folkehøgskole i Eidsberg. Daniel Sæther holdt folkehøgskolekurs fram til 1885, da hadde han i alt holdt over 20 kurs. Lærere på folkehøgskolen var foruten Daniel

Gjentehøgskulen på Mula på Bynesse om somaren 1876.

Dette er overskriften på et bilde som er funnet fra den tid. Det viser elever og lærere på skolen. Det fine ved bildet er at i omrammingen av bildet er alle personer nedskrevet med sitt navn. Slik finner vi mange kjente ansikter av kvinner som er født i slutten av 1850 tallet og rundt 1860.

Sæther, Oluf Høyem og amtsagronom Røsten som begge var timelærere. Dessverre ble det bare ett år med folkehøgskole på Byneset, og vi har ingen oversikt over elevene ved kurset. Vi

kjenner til at Lars A. Braa var elev nær 40 år gammel, og at det måtte være ca. 20 elever ved kurset. Det er trolig de aller fleste var fra Byneset.

Personene på bildet er fra venstre:
Første rekke:

1. Anne Håbjørg, f. 1860 på Håbjørg nedre. Gift med Peder J. Flack, bosatt i Trondheim.
2. Karen Støen, Kvikne
3. Stinette Bubakk, Kvikne
4. Karen Antonsen, Bjugn

Andre rekke:

5. O. J. Høyem, Bankbetjent og skolens ven
6. Marit Husby, Øksendal (gift)
7. Frk. Johansen, lærerinne
8. Daniel Sæter, lærer
9. Fr. Wexelsen, pastor og skolens ven

Tredje rekke:

10. Marit Mjøset, f. 1857 på Mjøset. Gift med hr. Eriksen, Trondheim
11. Marit Mule, f. 1848 på Mule Haldogard. Gift med Andreas P. Haug, Haldogard.
12. Marit Kongsvik, f. 1858 på Kongsvik. Gift med Ole N. Bodsberg på Bodsberg.
13. Ragndid Opland
14. Kirsti Berg, f. 1862 på Berg Torgerstu. Gift med Isak E. Eiberg fra Stod.

15. Ingeborg Nedremule, f. 1857 på Nedremule Apoteket. Gift med Lars J. Utnes, Dragjen.
16. Karen Brendsel, f. 1858 på Brendslan. Gift med Ole L. Brå på Brårønningen.
17. Olina Flak, f. 1857 på gården Flak, Gården. Gift med Anders S. Skjøstad på Skogan.
18. Karen Langlo, f. 1858 på Ålberggjerdet, Gift med Iver J. Høyem på Langlo nordre.
19. Gudrun Mule

Fjerde rekke:

20. Marsilie Bremnes, Edøy
21. Kristina Muletangom, f. 1857 på Mule Tangan. Gift med hr. Stølan fra Hemne.
22. Maren Høyem
23. Karen Haugan (gift)
24. Marta Forve, Orkdal
25. Elen Leirdals Mo, f. 1860 på Lerdalsmoen. Emigrerte til USA i 1880. død som ung.
26. Andrea Gaustad, f. 1851 på Gaustad, Schadestu. Bodde der til sin død. Ugift.
27. Marit Bergsaune, f. 1859 på Bergsaune. Gift med Morten Rynning, USA.

Det var et sterkt ønske om kunnskap hos ungdommen. Nye tanker og nye ideer strømmde på og det var ikke alltid så lett å finne klar lei i det vanskelige farvanet.

Da var det folkehøgskolen kom med sine tanker om nåtid og framtid og dette gikk lenger enn til elevene på skolen. Tankene fulgte elevene heim og ut til bygd og by og tok dermed andre ungdommer med seg. Disse tankene og ideene var opphavet til den frilynte ungdomsrørsla. På folkehøgskolen var litteraturen med og åpnet for utsyn.

Det samme skjedde mellom ungdommene heime og det ble startet leselag der de leste bøker og diskuterte emnet etterpå. Disse leselagene gikk etter hvert over til vanlige ungdomslag.

Vi kjenner til at ungdomslaget "De Unges Haap" på Spongdal ble startet rundt 1880 på denne måten. Et lag som fortsatt er i full vigør og er med på å skape trivsel for landsungdommen.

Gjentehøgskulen på Mule om sommeren 1876.

Slik lyder overskriften på et gammelt bilde som Lars A. Brå har.

På bildet er alle som er avbildet påført navn. Et unikt historisk dokument.

Jentehøgskulen sommeren 1876 på Byneset ble holdt i storstua på Mule Haldogard.

Styrer og lærer på kurset var Daniel Sæther. Dessuten var frøken Johansen med som lærerinne i husflid og søm.

De samme personer sto bak dette kur-

set som også sto for det første kurset på Mule, Fredrik Wexelsen, Lars A. Braa og Olav J. Høyem.

Presten Fredrik Wexelsen var født i 1818 i Hurdalen. I 1852 ble han prest i Bakklandet menighet i Trondheim.

Fredrik Wexelsen drømte ofte om å bli prest på bondebygda. Han søkte flere slike embete, men fikk dem aldri.

Han hadde flere embete i byen: Bakklandet, Hospitalskirka og det residerende kapellaniet ved Domkirken. I 35 år hadde han gjerninga si i Trondheim og han skapte en stor epoke for den friske og sterke salmesongen.

Nevnes må at Fritjof Wexelsen's søster Marie Wexelsen har skrevet den kjente og kjære julesangen "Jeg er så glad hver julekveld".

Lars A. Braa ble bonde på Brå Arngrinstu på Byneset og levde der til sin død.

Olav Jacobsen Høyem ble født på klok-kargården på Byneset i 1830. Han var seddelkontrollør i Norges Bank, bosatt i skolegata 2 i Ila i Trondheim. Kona si hadde han funnet på Byneset, nemlig Olina Haldogards-Mule. Olav var en stridsperson som tok opp aktuelle problemer for allmenheten. Han hadde ofte strie motparter og det ble ikke alltid hans syn som ble akseptert.

Olav Jacobson Høyem døde 13. februar 1899. Det var hans store ønske å bli gravlagt på Byneset kirkegård der han er gravlagt syd for kirken. En stor bauta står fortsatt.

Både Olav J. Høyem og Frederik Wexelsen er med på bildet fra jentehøgskulen.

De fire årstidene

Utdrag fra Slechts- og gårdshistorie, Hove i 1000 år

Våren

Nå lukter det vår, sa noen, når snøen smeltet og de lange radene av gjødsel som var kjørt ut om vinteren kom til syne. Solen varmet så det dampet av åkeren. Da luktet det vår.

I fjøset gikk arbeidet sin gang, det skulle melkes, og melken måtte være på rampen ved veien klokka sju, for da kom melkebilene. Dette var like før og under krigen, før den tid ble melken levert på Hanger meieri og derfra kjørt med hest til Haugrønning kai og derfra med båten til byen.

Ute skulle våronna forberedes. Pløying av det som ikke var pløyd om høsten, harving og forberedelse til såing. To hester ble ofte brukt til dette arbeidet. Etter såinga skulle åkrene rulles med åkerrull for å bli jevne og flate. Da var en hest brukt, og vi kunne sitte på et sete oppe på rullen. Kornet hadde vært på mølla til beising mot sopp-sykdommer, og ble nå sådd med enhestes såmaskin. Mye av jorda var eng som skulle bli gras på hejsjene i slåttonna.

På denne tida av året var det for det meste mor og tausa som regjerte på kjøkkenet. Før vi fikk strøm, sto det en kjempestor komfyrovn på kjøkkenet. På den ene siden av ovnen var det stekeovn. Der ble det stekt brød og laget andre sorter mat. Den ble fyrte med ved. Det var middag

klokka tolv og kaffe klokka to. Ved nonsleite, det var klokka fire, var det nonsmat. Arbeidet ble avsluttet klokka seks. På kvelden kunne det hende at vi yngre drog på sjøen og fisket.

Tida mellom våronna og slåttonna ble i gamle dager kalt "håballa", satt sammen av hå og ball. Opphavet til dette navnet er ikke kjent, men det kan ha noe med "hå" å gjøre, som er et navn på gras som begynner å vokse. Vi som hadde laksefiske måtte da sette i stand laksenøtene. De skulle bøtes og deretter beises med kobbersulfat i en stor stamp for å motvirke at sopp grodde på dem i sjøen.

Nøtene på den tida var svært tunge. Vi kjørte dem med hest fra båten og opp på land. De var laget av tampetaug og snøre. Nøtene i dag er av nylon og er mye lettere. En mann kan nesten ta nota under armen og bære den. Så skulle taug, streng og anker settes i stand. Tønner og båt som var av tre skulle settes inn med tjære. Når den tid kom, var det stas å være med far på sjøen og hale opp

laksen som pilte fram og tilbake nede i nota. I denne tida skulle alle gjerdene settes i stand. De skulle holde kyr, hester og ungdyr på plass om sommeren. Om sommeren ble kyrne tatt inn i fjøset for å melkes, og så sluppet ut igjen. Før vi fikk elektrisk strøm i 1948, dro vi opp til myra for å ta opp torv til brensel ved siden av ved fra skogen. Å være på myra var ei morsom tid. Mange fra andre gårder var også der, og etter matpausen var vi sammen med de andre ungdommene og sparket fotball så myra føyk. Maten var ofte vassgraut og melk, og etterpå kokte vi kaffe på bål med en beksvart kaffekjel. Så ble det kaffe og brødskive. Å ta opp torv foregikk på den måten at vi spadde av mosen og kom ned på svart myr. Med spaden stakk vi ut passe store torv som ble trillet på trillebår og satt på kant ut over der det var tatt opp torv før. Der skulle de tørkes og siden skulle de settes opp i ruker som det het, legges opp i små pyramider til mer tørk. Senere skulle de trilles inn i torvhuset som sto på myra. Så ble de kjørt heim om vinteren med hest og slede.

Når slik torv ble lagt i ovnen, brant den ikke slik som veden gjør – den lå lenge og glødet og avga varme. Når vi la et par slike i ovnen om kvelden, var det glo i ovnen om morgenen.

I denne tida skulle også utstyr til slått-onna sees over. Ljåer repareres og river måtte få nye tinner hvis de var borte. Da vi kom så langt at vi kjøpte tohesters slåmaskin, syntes vi det var en revolusjon fra ljåens bruk i hele onna. Denne mas-

kina gjorde på en ettermiddag det som kunne ta flere dager med ljå. To kniver ble slipt og maskina smurt så den skulle stå ferdig til slåttonna.

Etter at vi sluttet med melkeproduksjon, dyrket vi en god del potet på Hove, denne ble kjørt til byen og levert direkte til forbrukere.

Sommeren

Så kom sommeren med sol og varme dager og en daglig bris fra nord. Denne brisen var vi ikke bestandig så glad i for det kunne være kaldt når vi skulle bade, det var nok den såkalte solgangsbrisen, skifte med varm og kald luft som det gjerne blir når man ikke er så langt fra havet. Dyra var stort sett ute på beite nå. Sauene ble fraktet til utmarka for at lamene kunne bli litt større.

Før slåmaskina kom, slo mannfolka gresset med ljå. De gikk etter hverandre og slo hver sin skår. Den som da var flinkest til dette gikk først i skåren for ikke å sinke de andre. Så var det som regel noen jenter med som dro grasen utover med rive så det skulle tørke litt før man satte opp hesjer. Det var staurer i jorda og fire strenger lagt på, og så ble grasen lagt på alle strengene. Var det utsikt til bra vær noen dager, så kunne man la grasen ligge på jorda og snu det til det ble tørt for innkjøring. Innkjøring av høyet gikk med tre hester og vogn med høygrinder på - en hest ved hesja, en kar lempet gras med lang gaffel opp i vogna. Det var som regel onnetausa som trampet høyet sammen oppe i vogna. Det var

oftest onnekaren som lesset. Så kom en tom vogn og byttet og kjørte heim, der møtte han tredje vogna ned fra låvebrua. Oppe på låven var det en som vellet lassene ut i høylemmen. Der måtte det være noen som trampet høyet sammen igjen, det var som oftest barna på gården, så fikk de oppe i høyet også.

Da vi fikk slåmaskin, gikk det mye fortere å slå graset. Hesten dro slåmaskina, og en person satt oppe på maskina og styrte hesten. Sommeren var en travel tid. Laksenøtene måtte sees om både morgen og kveld. Nepe og kål som var sådd om våren skulle tynnes og renskes for ugress. Potetåkeren måtte også hypes og renskes for ugress. Det var en travel tid, men vi hadde da noe fri også. Vi var mange ungdommer som syklet til byen om søndagskveldene og gikk på kino, noe som var svært populært på den tid.

Noen somre var det bra med makrell i fjorden, da fisket vi med flere snører fra båten, vi brukte en blank sluk som het "skjeise". Vi fikk mye makrell. Far kjøpte et flytende stoff som het røyksyre som vi smurte på etter at makrellen var renset. Så tørket vi den i solen og hengte den i lemmen på stabburet. Etter at slåttonna var ferdig, var vi på myra og ruket torv slik som fortalt tidligere. Om sommeren bodde det ofte byfolk i kårhusa på gårdene, de kom ofte på besøk midt på dagen mellom tolv og to for da visste de at folket var heime til middag. Da ble de vartet opp med kaffe, damene hadde ofte pene sommerkjoler og hatt på hodet.

Det som hittil er skrevet vil være bare noen små og spredte ting fra det livet som er levd på denne gården.

Høsten

Det første som ble høstet var vanligvis kornåkeren. For å gå riktig langt tilbake så skar man åkeren med sigd. Det er en krum kniv med skaft, kalt "sjuru". Den som var god til å skjære, skar da ett mål av åkeren om dagen og laget kornband samtidig. Senere ble slåmaskin tatt i bruk, det ble montert et brett på maskina som samlet ett kornband. Da var det en som kjørte og en som tok av bandet. Når alt var skåret, ble kornbandene satt på staur til tørk. Her på Hove var vi tidlig ute med anskaffelse av selvbinder. Det var et hjelpemiddel som betydde stor arbeidsbesparelse. Selvbinderen ble brukt bare noen få år, for da kom skurtrøsken for alvor. Den tok både skjæring og trøsking i en operasjon. Det ble da slutt med trøskeverket som ble kjørt rundt i hele grenda om høsten.

Traktoren er ikke nevnt her enda, den første traktoren ble kjøpt først på femtitallet. Det var en brukt Fordson med jernhjul. Det var vanskelig å få lån i ban-

ken på denne tiden, men i 1959 ble det kjøpt en helt ny Massey Ferguson dieseltaktor. Da ble det mye lettere med mye av arbeidet som skulle gjøres.

Etter åkeren kom potetonna. Først viste man ikke annet enn å sette potetene i jorda og siden hakke dem opp med grev, siden ble de både satt og tatt opp med maskiner. Når potetene ble tatt opp, kom de på et gummibelte hvor vi sto og plukket dem ned i en renne. Først rullet potetene ned i en kasse, senere ble det laget et nytt belte som fraktet potetene direkte opp i traktortilhengeren. Det siste arbeidet som ble gjort på høsten var å pløye de åkrene som skulle være til korn og rotvekster neste år.

Vi var på bærturer i skog og mark, plukket blåbær, tyttebær og bringebær. Både før og like etter krigen, det vil si på temittallet, var det mange her som enten rodde

eller seilte over fjorden til Geitastranda og plukket blåbær. Det var mye og store bær som vi plukket i melkespann og hadde med heim.

Vinteren

Dyra som har vært på sommerbeite er kommet inn i fjøset igjen sammen med sauene som er kommet ned fra utmarka.

Arbeidet i skogen hører vinteren til. Det skal hugges tømmer for salg, og det skal også hugges ved til fyring. Før motorsaga brukte vi ei lang sag som vi dro en på hver ende. Siden fikk vi "tigersvans" som det het, ei sag for en mann. Nå er den lette motorsaga blitt allemannseie, og traktoren er også med i skogen, så arbeidet er blitt mye lettere.

En dag i skogen i gamle dager begynte på kjøkkenet med mat, og niste ble laget i stand. Melk og kaffe hadde vi med. Kaffe kokte vi på svart kjele over bålet i

Fra potetoptaking

1. rekke fra v.: Eilert Sjøhagen, gårdsgutt, Knut Vikan, Jorun Hove, Ane Hove
 2. rekke: Birger Knudsen, dreng, Margit Kløvimo, taus Klara Haugum, taus øvre Hove, Ingrid Vikan
 3. rekke: Olaf Vevik, Kristoffer Haugum, Jørgen Hove, Magna Hove, Nils Haugum og bestefar - Knut Hove

skogen. Mat til hesten var også med, det var høy i sekk og havre i pose. Matpausen var midt på dagen. Om kvelden når vi skulle heim igjen og ikke hadde med lass, slapp vi bare hesten, og den fant veien heim av seg selv. Å kjøre med trefire hester ved arbeidet hele året krevde vedlikehold av hestegreier og reimer. Dette var det Henrik Hove som gjorde. Han var skomaker, og minst en gang i året kom han til oss og satt på kjøkkenet og vedlikeholdt hestegreiene. Han laget nye reimer der det var nødvendig. Han sydde sammen lærreimer med bekketråd så det så ut som det skulle vært sydd med maskin. Han var mye rundt på gårdene på annet arbeid også ved siden av å være skomaker.

Slakting av julegrisen måtte gjøres før jul. Da kom slakteren med "tingan sin i en sekk", som det heter i sangen til Hans Rotmo. Han kom tidlig om morgenen, for han skulle slakte mange griser om dagen. Far måtte enda tidligere opp, gjerne i fem-sekstida. Det skulle være kokende vann i den store vannkjelen i mastua. Et-

ter slaktingen ble det laget mange slags pølser. Kjøtt ble saltet ned i en stor stamp i stabburslemmen, der det også hang pølser og spekeskinker i rad under taket. Det var ikke butikken, men stabburet som var matlager i gamle dager.

En annen viktig aktivitet var lefse- og flatbrødbaking før jul. Da kom bakstekona til gårds. Da måtte det fyres opp under panna i mastua igjen. Vi hadde vært på mølla og malt flere sorter mel. Det ble bakt to sorter flatbrød. Store runde leiver som vi bar til stabburet ble lagt på hylla over melbingene og rakk nesten til taket.

Under krigen 1940-45 var det kontroll med at det ble dyrket en viss mengde korn på hver gård. Det kom noen fra ei nemnd og målte opp melbingene i stabburet, men det var litt slingringsmenn på hvor fulle de kunne være. Vi dyrket kveite også på den tida.

Omsider kom så jula, ei rolig tid med bare det arbeid som måtte gjøres i fjøs og stall. Juleselskap var det også i gamle dager, både borte og hjemme. Juletreffene var trivelige sammenkomster. Etter jul ble det heimkjøring av tømmer og ved fra skogen, og gjødselkjøring med tre hester og slede.

*Kilde: Hove i 1000 år –
Gårds- og slekts historie for
Hove nedre av Knut J. Hove*

MEDLEMSKONTINGENT for 2009

På motstående side finner du giroblankett for medlemskontingenten for år 2009.

Kontingenten er som før

kr. 100,- pr. Person.

Viktig !

Husk å skrive avsenders **navn og adresse i avsenderfeltet på giroen.** Det er **ikke nok** å signere i kvitteringsfeltet på giroen, da dette feltet blir skravert over av banken, og er derfor uleselig når meldingen kommer til oss, og banken har ikke lov å opplyse hvem som har den og den konto.

Ønsker du imidlertid å støtte arbeidet vårt uten å binde deg som medlem, kan du gjerne benytte blanketten. Du stryker bare teksten kontingent og skriver gave isteden.

***Vi takker hjerteligst
for den støtte vi får!***

----- Klipp her og send inn -----

----- Klipp her og send inn -----

Kvittering

Innbetalt til konto

Beløp

Betalerens kontonummer

Blankettnummer

6149337677

Betalingsinformasjon

GIRO

Betalings-
frist

Underskrift ved girering

MEDLEMSKONTINGENT FOR 2009

Betalt av

Betalt til

Byneset Historielag
v/Ole A. By, Martin Haugens v. 23
7070 Bosberg

Belast
konto

Kvittering
tilbake

Kundeidentifikasjon (KID)

Kroner

Øre

Til konto

Blankettnummer

H

<

>

4285.07.91516

<6149337677>

Esther forteller

Vi gjorde turen ut til Byneset sammen en dag, Esther og jeg, og hensikten var å kjøre for å se de gårdene som Esther arbeidet på da hun var innkalt til tvungen arbeids-tjeneste under 2. verdenskrig.

Året var 1944. Det var til sammen 30 jenter i hennes gruppe. Alle var fylt 18 år. De hadde fast tilholdssted på Folkets Hus, Spongдалen. Det store festlokalet der var innredet med 30 køysenger, og de fikk utdelt 2 ulltepper hver til overbredselse, og ett til å ligge på. Det fantes vaskerom med sinkvasker til å stelle seg, og utedoene var i ei lang rekke i uthuset. Tyske soldater som var deres vakter, sov i 2. etg.

Vi stoppet utenfor inngangsdøra til Folkets hus, og Esther ser igjen vinduene og stedet hvor hun holdt til. Flaggstanga står på samme sted, og hun forteller om oppstilling på morgenen, flaggheising og samme sang måtte synges hver dag: Vi heiser vårt flagg for vi er et folk ... Morgengymnastikk på grasvollen utenfor og deretter frokost. De fikk ta 4 brødskeer med som skulle rekke under hele arbeidsdagen. De måtte marsjere fram til gården de var tildelt, og måtte synges helt til de nådde fram. 3-4 jenter var sammen om arbeidet på hver gård. Det var strengt forbudt å gi arbeiderne mat på gården de var på. Gårdeierne hadde stor respekt for dette forbudet.

Esther Nordtømme

Arbeidet besto for det meste av høsting av hagebær og inntak av grønnsaker, og arbeide på kornåkrene. Størsteparten av avlingene ble oppsamlet og gikk til de tyske depotene. Var været bra, var det ikke så ille, men under potetopptaking om høsten var det mye både regn og sludd. Da var det godt å komme tilbake til leiren og få middagsmat. Maten var jamt bra, og hun som sto for kokinga var ei trivelig dame som arbeidet under tvang, hun som de andre. Å ha kjøkkentjeneste var også noe jentene måtte gjøre etter tur. Da hjalp de til med matlaginga, og en kunne lure til seg en og annen matbiten ekstra. Selv om den maten de fikk var god, var det for lite i forhold til det kroppsarbeidet og de lange arbeidsdagene de hadde.

Klar for helgepermisjon

På en gård på Hangersletta måtte gårdskona dra ut i et ærend, og tok seg den frihet å bruke jentene som barnepassere. Da hadde hun laget vaffelrøre og ba dem steike og spise så mye de ville. Dette var et stort lyspunkt i hverdagen.

Jentene var lett synlige i sine brune uniformer med båtluer som ble brukt når de hadde permisjon, og mange trodde at det var barn fra nazi-familier de hadde med å gjøre. Ved slike antydninger ble de straks forklart at de rett og slett var slavearbeidere i et okkupert land, og hadde ingen anledning til å nekte å gjøre denne tjenesten. Møtte de ikke opp til fastsatt tid, ville de bli hentet av NS sine folk. De hadde kontrollen med at alt gikk etter reglementet. Tjenestetida hadde en varig-

het på 3 måneder.

Dersom alle hadde gjort som de ble bedt om, og ingen hadde foretatt seg noe som var ulovlig etter reglementet, ble det tillatt å reise hjem 2 helger i måneden, da med den vanlige rutebussen.

Det var kjærkomment å komme hjem med et kålhode eller noen neper. Å smugle med seg noe medførte stor risiko, og jeg gjorde dette en gang, sier Esther, og det gikk bra. Matmangelen i byen var stor, og alt ble mottatt med takk.

Et spesielt tilfelle nevner Esther, som hun ikke glemmer så lett. Som sagt måtte de marsjere til gården de fikk anvist. En dag fikk de beskjed om å gå fra Spong-

dalen og framover mot Haugrønning.

Godt og vel halvveis, ved daværende Samvirkelag, skulle det stå en hest med kjerre, som de skulle benytte siste stykke på veien. Eieren hadde tatt bussen til byen, og de skulle benytte hesten tilbake, og eieren ville finne den på samme sted når han kom fra byen om kvelden.

Ingen av byjentene hadde vært i nærheten av en hest før, og det ble noe krancling om hvem som skulle ta tømene. Da ingen ville prøve seg, måtte Esther gjøre seg streng og få de 3 andre opp i kjerra og fikk hesten til å begynne å gå etter veien. Etter hvert begynte den å løpe, og de rakk ikke å tenke på hvor de egentlig skulle hen før hesten gjorde en sving til venstre og ned til gården. Da arbeidsdagen var over, dro de tilbake samme vei med hest og kjerre fram til Samvirkelaget. Men da var det siste stykke inn til Spongaldalen drøy å gå til fots, sier Esther. Da slengte vi skoene over skuldra og gikk barbert.

Innen vi rakk å gå inn i fredsåret -45, ble det også stasjonert russiske fanger på Spong-

Med på skuronn. Esther til høyre

dalen. De var så utsultet og magre, sier Esther, at jeg spurte de tyske vaktene om vi kunne få sette ut store kasseroller med kokte poteter til dem en dag. Det fikk vi lov til, og synet av de sultne karene som stappet i seg poteter, glemmes ikke.

Så har vi gjort søndagsturen rundt Byneset, og Esther har pekt ut flere gårder hun har arbeidet på. Ikke alle stedene er gjenkjennelige for henne i dag. Nye hus er kommet til, og vegetasjonene er så annerledes. Esther er over 80 år nå og en sprek dame. Kanskje har jeg ikke hatt ondt av denne erfaringen, sier hun. En lærte seg vel å være mer takknemlig for alle de goder en har fått senere i livet. Herved deler jeg gjerne mine minner med dere, sier Esther.

Søndag 25. mai 2008
 Esther Nordtømme
 Grete Kamsvåg

En gammel historie

Arne Håbjørg

På 1850 tallet ble det født en sønn på en av de største gårdene på bygda. Da dette er en ukjent historie så kan vi la den fortsatt være det. For å unngå identifikasjon eller forvekslinger kan vi kalle gutten for Ola. Han vokste opp, ble stor og sterk og dyktig i alle sammenhenger. Han leste mye og ble en oppvakt gutt som foreldrene hadde stor glede av.

Under gården var det tre husmannsplasser. På den ene av plassene ble det året etter at Ola kom til verden født en jente, som vi kan kalle for Marit. De to vokste opp sammen, selv med foreldrenes ulike bakgrunn. På den tid var det en vesentlig forskjell, både sosialt og økonomisk mellom husmann og bonde. I det praktiske var gjerne plassfolket som de ofte ble kalt, fullt på høyde med og kanskje også bedre enn bonden.

Marit's mor var en ypperlig kokke som ofte kokte ved bryllup og begravelser i bygda.

Denne lærdommen ga hun videre til sin datter Marit.

I klesveien var de fattige husmannsbarna ikke så velutrustet, men Marit var en oppfinnsom og nøysom pike som lærte seg å utnytte og ta vare på de få klesplaggene plassfolket hadde.

Det var et godt forhold mellom bonden og husmannsfolket under gården. Bonden var helt avhengig av arbeidshjelp fra husmannsplassene, særlig under onnearbeid og ikke minst til sæterarbeid. Kyrne

skulle gjetes og melkes, ungnaut og sauer skulle ettersees. Dette var arbeid som barna fra husmannsplassene tidlig tok del i. De startet ofte i 7 -8 års alderen og deltok i gjeterarbeidet.

Barna vokste opp og ble ungdommer. Både Ola og Marit deltok der andre ungdommer møttes til dans og lek. Marit var både dyktig og vitebegjærlig, dessuten ble hun ualminnelig vakker.

Det ble tidlig i deres tilværelse et spesielt forhold mellom de to. Et forhold som etter hvert utviklet seg til et kjærlighetsforhold, som det etter hvert ble vanskelig å skjule.

Ola's foreldre så ikke med blide øyne på forholdet. En pike fra en husmannsplass var for dårlig gifte på gården. De tok for seg Ola og fortalte ham at dette forholdet måtte han bare glømme. Hvis ikke ville de nekte ham å overta slektsgården.

På en annen gård på bygda gikk det en gifteferdig jente. Hun var også vakker og dyktig og foreldrene syntes denne jenta var et godt parti for Ola. Olas foreldre og jentas foreldre hadde allerede "luftet" situasjonen og begge parter var enige om at dette var et fornuftig valg.

Ola var utrolig lei seg og i sorg da han møtte Marit om lørdagskvelden. Han fortalte hva foreldrene hadde sagt og begge var fortvilte.

Men Ola måtte føye foreldrene, slik de aller fleste måtte gjøre den tid. Et be-

stemt ønske ba han om og det var at Marit måtte få tilbud om tjeneste på gården så lenge hun ønsket. Hun var flittig som han sa, dessuten var hun som sin mor en ualminnelig dyktig kokke.

Marit ble ansatt som innejente på gården.

Året etter ble det tillyst bryllup mellom Ola og hans utkårede. Et storbryllup med mange gjester sørget for at de unge fikk en begivenhetsrik bryllupsdag.

Kort tid etter bryllupet ble Ola's far syk. Han lå syk noen måneder, men døde ganske ung.

Enka satt med gården i to år før hun overlot gården til sønnen Ola. Ola og kona hadde ingen barn og det så heller ikke ut til at det ble noen foreløpig.

Marit arbeidet fortsatt på gården, men en vårdag var det noen som antydte at hun var "med barn" og hun kunne ikke nekte for det. Hvem barnefaren var ville hun ikke ut med. Imidlertid var det en gutt fra en av de andre husmannsplassene som tok på seg farskapet. Nå var det slik at han hadde bestilt billett til Amerika for han ville emigrere dit. Husmannsgutten for til Amerika og ut på høsten fødte Marit en velskapt gutt.

Hun arbeidet fortsatt på gården og lille-gutten fikk være hos sin mor.

Knapt to år etter kom Marit og fortalte at hun også ville emigrere til Amerika. Husmannsgutten og barnefaren som tidligere hadde reist ønsket at de begge skulle komme etter og bosette seg sammen med ham.

Det ble en tung avskjed på husmanns-

plassen da Marit skulle ta avskjed med foreldrene. Alle visste at dette var nok siste gang de så hverandre. Men samtidig forsto de hennes muligheter i det nye landet og de ønsket henne god reise og med håp om et godt liv i en ny verdensdel.

Alt var pakket og klart da Marit skulle reise. Ola stilte med hest og vogn for å kjøre henne til byen og til Amerika-båten. Avreisen med båten fra Trondheim var utpå ettermiddagen så Ola var ikke ventet heim før sent på kvelden. Han skulle også gjøre noen utretninger før han kom heim.

Utpå natta kom hesten heim med en tom vogn. Ola var ikke med. Hva kunne ha hendt ham ? Det forekom uhell på tur heim slik at kjørekaren falt av vogna og slo seg fordervet. Drengene på gården ble sendt på tur langs byvegen for å se etter om Ola lå noen steder.

Tankene var mange. Det for ofte faren fant som ikke gikk av veien for å slå ned en person og rane hva han hadde med seg. Fristelsene kunne også være mange i byen der brennevin og utleie av rom foregikk. Et lite rom med en seng var ikke så kostbart, men de kostbareste rommene var de det var folk på fra før.

Men Ola var ikke av den typen, så fortvilelsen og usikkerheten var stor.

Folkene på gården fant ikke Ola og de så seg nødt til å kontakte lensmannen dagen etter for å få hjelp fra ham og etterlyse Ola..

Lensmannen arbeidet med saken og etter få dager oppdaget han at også Ola har

løst billett til Amerika. Når kona og folkene på gården begynte å tenke etter så erindret de enkelte episoder. Blant annet var noen av Ola's klær borte, litt redskap var forsvunnet og pengene var det Ola sjøl som tok vare på.

Det viste seg at Ola reiste sammen med den han elsket for å begynne et nytt liv i et nytt land.

Sønnen på husmannsplassen som reiste før Marit fikk barnet, hadde fått Amerika-billett av Ola mot at han sa han var far til barnet. Men det var nok Ola som var far til gutten.

I Amerika hadde husmannsønnen ordnet med land både for seg selv og Ola i Midt-Vesten så arbeidet lå og ventet da Marit og Ola kom fram.

Farmen ble utvidet og Ola utviklet seg etter hvert til en storbonde i det nye samfunnet han befant seg i. Marit og Ola giftet seg og fikk en stor barneflokk som både var nøysomme og arbeidvillige, slik at det gikk dem godt utover i livet.

Ola tok kontakt med sin kone i Norge og fortalte hvordan og hvorfor han reiste på denne måten. Det var kjærligheten til sin ungdomsforelskelse som var så stor at han kunne ikke leve i det ekteskap foreldrene hadde pålagt ham.

Ola og Marit kom aldri tilbake til sitt kjære Norge, men barnebarn og oldebarn har nå besøkt det stedet hvor de har sitt opphav. Husmannsplassen er borte, men gården ligger der hvor forfedrene bygde den opp.

Mannen med ”jarnfoten”

I tidligere tider var det ikke alltid man hadde mulighet eller økonomi til å dra til doktor eller sykehus for å reparere skader som oppsto. De bare gikk til sengs og lå der til verste skaden var leget. Hvordan de skulle takle det videre liv fikk komme senere.

Håkon By ble født på en husmannsplass under en av By gårdene på Inderøya i 1866. De var nok mange søsken, men det er bare Håkon og en bror vi med sikkerhet vet noe om. Når, hvordan og hvorfor de to kom til Byneset er heller ikke kjent. Men de reiste vel fra bygd til bygd for å ta arbeide. Håkon og broren Edvard kom nok til Byneset før forrige århun-

dreskifte, altså på slutten av 1800 tallet. Håkon hadde mens han var barn eller ungdom vært utsatt for en ake-ulykke.

Der skadet han venstre kne stygt, mulig det var brekt eller ute av ledd. Det ble ikke ordnet noe mer med det enn at kneet fikk gro sammen stivt i en litt bøyd stilling. For at han etter hvert skulle få til å gå måtte han ha en forlengelse på foten. Dette ble ordnet ved at han fikk laget en jernfot med en klump nederst og en anordning for å sette skoen inn i. Videre var det en støtte som gikk oppover leggen og låret, alt laget i jern, påmontert et uthullet trestykke som hvilte under låret. Det hele ble festet med lærremmer rundt lår

og legger.

Denne konstruksjonen gikk han med i alle år i både arbeide og fest. Det sies at han aldri klaget over sine problemer, selv om det ikke kunne være noe behagelig å gå med denne tunge konstruksjonen.

Denne jernfoten er tatt vare på og ble funnet igjen for noen år siden.

Barnebarnet har prøvd å spenne på seg "foten", men kan ikke skjønne hvordan han greide å gå med den.

Håkon By ble etter hvert kjent med Jette Oline Vik f. 1868 i Bjørnør.

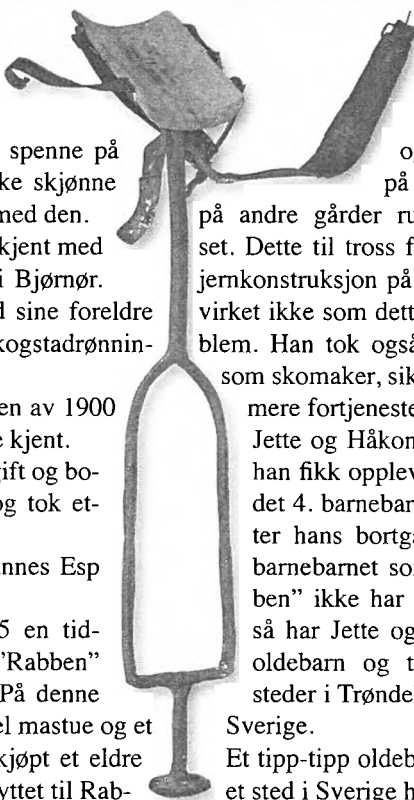
Hun bodde sammen med sine foreldre på husmannsplassen Skogstadrønningen på Byneset.

De giftet seg i begynnelsen av 1900 tallet, dato og sted er ikke kjent.

Håkons bror Edvard ble gift og bodd på Esp i Mebygda og tok etternavnet Esp.

Han ble bl.a. far til Johannes Esp (Fossestuen).

Håkon By kjøpte i 1905 en tidligere husmannsplass "Rabben" av Jon Eriksen Høyem. På denne plassen var det en gammel mastue og et gammelt fjøs. Han fikk kjøpt et eldre hus som ble tatt ned og flyttet til Rabben i 1907. I dette huset bodde familien hele livet, neste generasjon bodde også der. Huset ble fraflyttet så sent som

i 2002, men står ennå. Det gamle fjøset ble revet, og nytt fjøs ble bygget i 1924, det står der fortsatt. Et lite stabbur ble kjøpt og satt opp i 1930 årene. Den gamle mastua ble tatt ned og flyttet litt også i 1930 årene. Den fikk stå til nytt bolighus ble oppført i 2002.

Håkon drev gården og var sikkert også på forskjellig arbeide på andre gårder rundt om på Byneset. Dette til tross for at han hadde en jernkonstruksjon på den ene foten. Det virket ikke som dette var noe stort problem. Han tok også på seg litt arbeid som skomaker, sikkert for å skaffe litt mere fortjeneste.

Jette og Håkon By fikk 4 barn og han fikk oppleve å få 3 barnebarn, det 4. barnebarnet ble født 2 år etter hans bortgang. Selv om det barnebarnet som nå bor på "Rabben" ikke har ført slekten videre, så har Jette og Håkon By mange oldebarn og tipp oldebarn flere steder i Trøndelag, Nord-Norge og Sverige.

Et tipp-tipp oldebarn ble faktisk født et sted i Sverige høsten 2008.

Jette By døde i 1948 og Håkon By i 1950.

Helge Venås

Bergverksdrift på Nedre Hove i årene 1930 - 1940

Nord for gården Nedre Hove ligger en haug som kalles Vorpbergene. Navnet kommer av at det ble fisket laks med vorp-not der. I haugen vokste det hasseltre som det var mye hasselnøtter på som vi plukket mye av om høsten.

Vi hadde lagt merke til at noen plasser var det kvitt berg under mosen, og noen fortalte at dette kaltes kvarts og var helt kvitt berg og som ganger i berget, det så ut som gangene kunne være et par meter breie og gikk nedover mot sjøen.

Det ble tatt kontakt med noen som var bergverkskyndig, og det ble bestemt at man skulle prøve å ta ut litt kvarts til prøve. På Orkanger var det et jernstøperi, og de var villig til å kjøpe kvarts. Det ble sagt at kvarts var en såkalt katalysator ved jernstøping som var gunstig ved smelting av jern, og de var villig til å kjøpe. En mann fra Heimdal hadde vært

med på dette før, han ble kontaktet og kom og var med.

Eilert Sjøhagen og en fisker som het Johan Lind var med. Det måtte lages hull og sprenges med dynamitt. Slik som en bormaskin fantes ikke den gangen. Man måtte bruke meisel og hammer, meisler laget de i smia her på Hove. Så måtte en sitte og dreie på meiselen og en annen slå med en hammer til det ble hull til sprenging med dynamitt. De var mye i smia her på Hove og kvasset meislene.

Det ble laget en liten kai ved berget og en lagerplass for kvarts der en pram kunne legges til og lastes. En pram kom da med slepebåt fra Orkanger. Det ble lagt planer og brukt trillebår ned til lagerplassen. Når prammen var passe full, ringte de smelteverket, og så kom det slepebåt og drog prammen over fjorden.

Kilde: Knut Hove, 7070 Bosberg

Utskrift fra Decorah-Posten 17. februar 1931

Småbrev fra Norge

Fra Byneset

For det første vil jeg få lov å ønske alle utflyttede bynesinger, som leser dette, et Velsignet Nytt År.

Den 18. desember 1930 mottok jeg fra "De Utflyttede Bynesingers Mindegave" ved herr G.G. Høyem \$80 – kr 111,30 i norske penger, kurs 3,71 til utdeling til verdige trengende på Byneset.

Et mer takkneblig verv kunne jeg vel neppe ha mottatt, så meget mer som jeg før hadde fått spørsmål om det kom noe fra utflytningsfolket til jul. Derfor var det dobbelt gledelig da pengene kom til meg, og jeg fikk den ære å gå rundt med pengene til dem som vi fant måtte være med å få. Jeg vil opplyse om at foruten meg, var John L. Hanger og Anders Langlo, Prestegårds-Høyem og delte ut pengene.

Følgende fikk:

Gjertrud Polden (Skogstad)

Berit Braa (Skogstad)

Ole og Gurine Braanesting (han var flere år i USA – er nå blind)

Ingeborg S. Braa

Marit L. Braa og Ingeborg S. Høyem – begge enker

Ole Johansen Steinshylla – enkemann

Ingeborg og John Steinstrø

Berit Bebit

Bertine Langørgen

Gunelie Overby

Karen Grostad – enken etter Lars Grostad

Jeg skal på samtliges vegne overbringe givene den største takk. Og at takken er velment kan dere være forvissset om. Jeg kan fortelle dere at når tårene drypper ned på pengesedlene så er det nok ikke fra et utakkneblig hjerte takken kommer.

Et kommunalt holdt hus for gamle kan vel være bra nok, men ingen av dem som fikk av "De utvandrede Bynesinger Mindegave" ville flytte bort fra hus og hytte

og reise på Gamleheimen. Så lenge det er mulig ved egen og snilde og villige medmenneskers hjelp, ville de være i sin gamle torvdekte stue med rognen ved stueveggen og stæren i dens krone. Det har vært deres hjem i over en mannsalder, og ingen fortenker dem i å være i sin egen stue, hvor simpel den enn er.

I oktober ble Lars A. Lundhaugen (Storhaug) tatt på Gamleheimen. Han var hos oss kvelden før han reiste, og da gråt han som et lite barn og fortalte oss at dersom det var mulig ville han komme hjem til Lundhaugen ennå en gang.

Alle som har fått Mindegaven er fra 70 til 80 år. Enda en hjertelig takk for at dere husker oss og hjembygden.

Til slutt vil jeg bringe "Decorah-Posten" og personale min beste takk for at godt lesestoff den så regelmessig har bragt oss de forløpne år, samt mitt beste ønske til alle sambygdinge, kjenninger og slektninger om et godt og velsignet Nytt År.

Byneset 4. juledag 1930

Lars Høyem

Merkesgrana

Arne Håbjørg

S tolt, nesten majestetisk står merkesgrana og skuer utover sitt rike. Den står som et stødige minnesmerke om slekters enighet om hvor et skille skal stå. Hit, men ikke lenger. På denne siden står jeg som eier, på den andre siden en annen. Slik har merkesgrana stått i mange generasjoner. Men tidens tann tærer også på et slikt grensemerke. Hvor lenge kan et slikt grensemerke bestå?

Merkesgrana i Grostadmarka som danner skille mellom fire naboer, Grostad nordre, Grostad søndre, Hønvald og Berg Snille har stått der i over 200 år.

Når bøndene fra Håbjørg og Gaustad gårdene skulle til byen gikk veien like forbi grana. De tok veien opp fra Perstu forbi Grostad og fram til Bergskaret. Gårdene der hadde blant annet leveranser av melk til ulike melkeutsalgs hvor de kjørte med hest og leverte melk to ganger i uka.

En maidaag i 2008 falt den stolte merkesgrana. En sydvestlig sterk vind ble for anstrengende for den gamle kjempen. Ved rota var den helt råttent, råttent gikk nok langt opp i treet. Likt et eldre menneske som sliter med sykdom visnet også merkesgrana bort.

I dag er det ikke mange merkestre igjen. Tiden har forandret livet slik at det er satelitter ute i verdensrommet som bestemmer hvor grenselinjer finnes. Da må en

ha kartreferanser og nødvendige data for å finne stedet. Ikke som før hvor en klart visste hvor merket sto ved de punkter som var beskrevet, - en stein, - et tre, ei lita myr eller et berg.

Det er sagt at grenseskillet mellom Grostad gårdene og Hønvald gikk i rett linje fra merkesgrana til spiret på Byneset kirke.

Det var store dimensjoner over merkesgrana. Omkretsen av grana var 3,33 meter ved roten. Den var 32 meter lang og den hadde et volum på 9000 liter, dvs. 9 kubikkmeter. Det er skogkonsulent i Trondheim kommune Håvard Huseby som har regnet ut kubikkinnholdet for grana.

Terje Thun som er førsteamanuensis ved NTNU har foretatt telling av årringer på en grein som nådde 4 – 5 meter ovenfor stubben. Thun skriver at skiven fra denne greina inneholder 181 årringer som dermed angir minstealderen på treet. Antallet år til grana nådde 4 – 5 meter er vanskelig å anslå, det mest nærliggende er å sammenligne med andre grantrær i området som har denne høyde. Nå kan vokseforholdene ha vært annerledes for rundt 200 år siden, en vet ikke om grana har hatt konkurrerende trær i nærheten de første leveår.

Uansett kan en vel anslå at treet har levd vel 200 år, en uvanlig alder for grantre i våre dager.

En saga er forbi, et grensemerke som har vart i lang tid er borte.

Tider skal komme – tider skal henrulle – slekt skal følge slekters gang.

Onsøyhåggån 2008

Styret i Stiftelsen Onsøyhåggån har i 2008 bestått av leder Erling Klomsten, kasserer/sekretær Bjørn Haug og styremedlem Reidar Bjørnbeth.

Det er avholdt to styremøter. Saker til behandling var planlegging av arbeidsoppgaver i 2008.

Den største oppgaven var fullføring av skifting av vinduer i våningshuset.

Regnskap for vindusskifting er sendt Stiftelsen UNI med håp om å få noen kroner i tilskudd.

Det er utført 256 dugnadstimer, derav 145 timer til skifte av vinduer.

Gjester som har besøkt plassen:

5. juni

4. trinn Rye skole hadde hyggekveld.

13. juni

Byneset spelmannslag hadde sin tradisjonelle sommeravslutning.

13. september

Åpen dag i Onsøyhåggån med innslag av musikk, dans og foredrag om folkene som har bodd på plassen.

25. september

Trondheim Byplan, Byggesak- og Kart og oppmålingskontoret hadde elvevandring Tømmerdalen-Rye langs Klefstad-elven.

De fikk oppleve et gripende foredrag v/ Knut Olav Åsegg om tidligere bosettere på plassen. ▶

Utbedring av råteskader i "butikkdøråpning" før montering av nytt vindu.

Alle 187 besøkende har vært velsignet med godt vær.

Styret i Stiftelsen Onsøyhåggån ønsker alle en riktig god jul og et godt nytt år 2009.

Erling Klomsten

Fra Åpen dag i Onsøyhåggån.

Har du en historie fra Byneset – lang eller kort – som du mener kan være av interesse for neste års juleblad, så er det bare å ta kontakt med Anders Haugan i redaksjonen, tlf. 72843721

Skriv gjerne historien din selv eller du kan få en av oss til å skrive dette.

Vi ønsker med dette å takke for det positive og hyggelige samarbeidet vi har hatt med familie og slekt av de omtalte personer i årets blad.

**JULE-
NØTTER
2008**

Årets julenøtter er satt opp som 30 påstander. Noen er riktig og noen er feil. Det er altså bare 2 muligheter for svar på hver påstand: Riktig eller Feil. Kryss av for det du vet/føler for er riktig svar på påstanden. Helgardingering dømmes til ikke avgitt svar. Det er flere riktige påstander enn feil...

Lykke til, og GOD JUL ønskes alle av Ole.

	PÅSTAND	RIKTIG	FEIL
1	Olav Tryggvason på sin sokkel på Torvet i Trondheim har ansiktet vendt mot Domkirken		
2	Adresseavisen utkom første gang 3. juli 1767		
3	Byneset Idrettslag er eldre enn Byneset Musikk-korps		
4	Senga Sengana er IKEA's storselger av soveromsmøbler i Norge		
5	Sogndal ble cupmester i fotball i 1976 ved å slå Brann i finalen		
6	Brønndreperen "Red Adair" bisto i å stoppe olje/gassutblåsingen fra Bravo-plattformen i 1979		
7	Riksvei 707 går fra Klett til Flakk		
8	Komponisten Wolfgang Amadeus Mozart ble født i 1756 i Wien		
9	Harald Hårfagre samlet Norge ved slaget i Hafsrdjord ved Arendal i året 872		
10	Den største religionen i Peru er den katolske kirke		
11	Plagiat er en direkte kopiering/formidling av et originalverk		
12	Roger Moore spilte agent 007 i James Bond-filmen Moonraker (Måneraketten) fra 1979		
13	Blodtype A er den mest vanlige hos norske innbyggere		
14	Bosbergheia (537 mtr over havet) er den nest høyeste toppen i Bymarka		
15	A/S Bynesruten ble dannet som eget selskap i 1948		
16	1 knops fart på sjøen er det samme som 18,52 km/h med bil		
17	Ukulele er et strengeinstrument		
18	"Norske mann i hus og hytte" er sitat fra et av versene i Nasjonalsangen "Ja, vi elsker dette landet"		
19	Elvis Presley døde i 1977		
20	Nasse Nøff bor i "Tusenmeterskogen"		
21	Tordenskjold ble født i Trondheim		
22	Blåbæra blir moden før tyttebæra		
23	Hummeren har svart farge før den blir kokt		
24	Nærsynthet og myopi er det samme		
25	FN-dagen markeres 20. oktober		
26	Olav Tryggvason falt i slaget ved Svolder		
27	Bispetsetet til Borg bispedømme ligger i Sarpsborg		
28	Privatdetektiven Hercules Poirot i Agatha Christies bøker er fra Belgia		
29	Debutboken til Kjell Aukrust het "Simen"		
30	Polarsirkelen går også gjennom USA		

Besvarelsen løst av: _____

Adresser/telefon: _____

Leveres/sendes til **Ole A. By, Martin Haugens v 23, 7070 Bosberg.**

E-post: **arn-b@online.no** - Svarfrist: **Mandag 19. januar 2009.**

3 uttrukne med alle eller flest riktige besvarelser får hver sin bokpremie.

JULENØTTER 2007

	PÅSTAND	RIKTIG	FEIL
1	Profeten Muhammed grunnla islam i begynnelsen av 600-tallet. Autografen hans er verdens dyreste.		FEIL
2	Mennesket og giraffen har like mange halsvirvler.	RIKTIG	
3	På 1800-tallet i Paris kunne folk få arbeid som påkledere til nakne snømenn.	RIKTIG	
4	Sjöstjerna har hjernen i det ene beinet.		FEIL
5	På 1600-tallet vasket kongeligheter i hele Europa føttene sine i rødvin for å slippe fotvorter.		FEIL
6	Ut fra prikkene på ryggen til marihøna kan man se hvor gammel den er.		FEIL
7	I eldre tid tygget folk på kvae for å få bedre ånde.	RIKTIG	
8	På Grønland kan man kjøpe plastpakkede iskuber i matvarebutikkene.	RIKTIG	
9	Når det er varmt ute blir Eiffeltårnet i Paris 15 cm høyere enn det er når det er kaldt.	RIKTIG	
10	I Romerriket ble åtte dager regnet som ei uke.	RIKTIG	
11	Pinnsvin kan ikke leve uten lopper i pelsen.	RIKTIG	
12	På flere steder her på jorda kan man ta heiser som går mer enn 100 km/t.	RIKTIG	
13	Hjernen er den delen av kroppen som er mest følsom for smerte.		FEIL
14	Det fantes dinosaurer med åtte hjerter.	RIKTIG	
15	Egg med brunt skall er mer holdbare enn egg med hvitt skall.		FEIL
16	Kroppen blir omtrent 2 cm kortere om natta når vi sover.		FEIL
17	Tulipanen er egentlig ikke en nederlandsk blomst. Den kommer opprinnelig fra Tyrkia.	RIKTIG	
18	90% av alle former for liv som noen gang har eksistert på jorda er i dag utryddet.	RIKTIG	
19	Lynet slår aldri ned på samme plass to ganger.		FEIL
20	Når romerske menn ble flintskailla malte de ofte nytt hår på "månen".	RIKTIG	
21	Nesten alle amerikanske indianere har samme blodtype.	RIKTIG	
22	Når svanen skal vaske seg på ryggen legger den seg på ryggen i vannet.	RIKTIG	
23	Når appelsinene først kom til Europa spiste man dem med skallet på.		FEIL
24	Pingvinene på Nordpolen har annerledes snitt på drakten sin enn de som lever på Sydpolen.		FEIL
25	Basketball ble oppfunnet i 1891, men det tok 15 år før man kom på at kurven burde være åpen i bunnen.	RIKTIG	
26	Bambus kan vokse med en hastighet på en meter om dagen.	RIKTIG	
27	Frihetsgudinnen i New York mangler en negl på høyre pekefinger.		FEIL
28	Barn drømmer mer enn voksne og husker oftere drømmene sine.	RIKTIG	
29	I Japan tar man av seg skoene når man vil vise respekt for noen.	RIKTIG	
30	For barna i Tyrkia er julenissen en kvinne.		FEIL

1 innsendt besvarelse innen fristen ble premiert:

Olaug Klemetsaune Haug, 7070 Bosberg.

Julegavetips!

Kalender 2009

Historielagets tradisjonelle kalender med fine "historiske" bilder fra Byneset kommer selvfølgelig også denne gang. Kalender for år 2009 - kr. 100,-
5 stk. - kr. 400,-

"Konfirmanter på Byneset gjennom 150 år. 1856 – 2005" Kroner 250,-

"Julegrisen"

En DVD om gamle slaktetradisjoner, og tilberedning av slaktet. Den er på 45 min. og koster kr. 150,-

"Byneset Bygdebok" 3 bind som selges samlet kr. 1000,-.

"Ord og uttrykk fra Byneset"

Boken som kom i 1999 og har mer enn 3000 ord og uttrykk fra vårt Bynesmål, Hvor av en rekke er på vei til å forsvinne fra vårt dagligspråk. Boken koster kr. 150,-

"Gamle arbeidsformer i landbruket"

 70 min.

Videokassett som viser torvtaking, høyonn og skuronn. kr. 200,-

"Fjordfiske" Videokassett som viser fiske med kilnot. 40 min. kr. 150,-

Ekstra eksemplar av Historielagets årshefte kr. 40,-

Kalender og Årshefte er utlagt for salg på COOP MARKED Rye eller de kan kjøpes hos styremedlemmer i Historielaget.

Boka "Konfirmanter på Byneset gjennom 150 år. 1856 – 2005" er å få kjøpt hos Nik. Haugrønning AS.

En komplett oversikt over det vi har til salgs finnes på våre hjemmesider, og kan bestilles der. Se adresse siste side.

Byneset Historielag
Byneset Historical Society
Sør-Trøndelag NORWAY

www.byneset.net

- Hovedside
- Nyheter Styrer
- Aktiviteter dagbok
- Utgivelser
- Onsøyhagen
- Stevne 2000
- Byneset info/div.
- Lensmann og Prest
- Byneset Kirke
- Kontakte Oss

Velkommen til **Byneset Historielag** Sør-Trøndelag NORWAY

Byneset historielag
stiftet 17.10.1994

Historielagets logo er bumerket til Byneset Kirke fra ca. 1170. Kirken ble innviet før år 1180 og fikk navnet St. Michaels kirke på Stein.

Laget ble stiftet 17. oktober 1994, som et resultat av et prosjekt Miljø og Næringsutvikling, Byneset igangsatt av Landbrukskontoret i Trondheims distriktet.

Ett av delprosjektene var å "kartfeste gamle stier og ferdssårer". Ut fra den lokale gruppen som arbeidet med dette så Byneset Historielag dagens lys. Det var stor oppslutning om laget fra første dag. Medlemstallet pr. 1. Januar 2001 er 271. Ønsker du å bestille noen av våre utgivelser klikk [her](#). Byneset Historielag var tidlig ute med egne hjemmesider på internett, fra høsten 1997.

<mailto:igrostad@online.no?subject=Byneset Historielag, hjemmeside>

Internet

Besøk Byneset Historielag på Internett.

www.byneset.net

Har du internett, kan du gå inn på vår hjemmeside og få oppdaterte opplysninger om laget. Det kan være styresammensetning, lagets aktiviteter, kalendre og årshefter som du kan bla i med piltaster, samt generell informasjon om Byneset.

Trykk på flagget for å velge språk (push the banner). På venstre side nedover er innholdet spesifisert.

Ivar Grostad er redaktør for hjemmesiden, og han har lagt ned mye arbeide med innhold og bilder, og forsøker å holde denne så oppdatert som mulig.

Velkommen til å besøke vår hjemmeside.